

EL BAGES NUCLI DE VIDA MONÀSTICA DE TRADICIÓ VISIGÒTICA?

Albert Benet i Clarà

Una de les etapes més fosques de la nostra història és l'època visigoda, per la qual si bé disposem de diversos textos narratius, ben poca cosa ens diuen sobre Catalunya, i res sobre el Bages. Aquesta foscor augmenta en la nostra comarca en els quasi dos segles, que comprèn el període que va des de l'esfondrament de la monarquia visigoda i la restauració de la vida organitzada sota el govern del comte Guifred, que va des de principis de segle VIII a finals del IX. Durant aquest espai de temps sols sabem que el 798 Lluís el Piadós manà fortificar el castell de Cardona, junt amb el de Caserres i la resta de les fortaleses de molt temps desertes, junt amb la repoblació de la ciutat d'Osona. (1) Aquesta restauració no sabem quina importància tingué. Si el Bages es repoblà o bé si sols s'aixecaren unes fortificacions avançades. Fos el que fos no durà gaire, car encara no feia trenta anys, que el 826 es produí una sublevació antifrànca protagonitzada per Aissó i Guillemó, que durà fins a l'any següent, els quals amb l'ajut de tropes musulmanes devastaren la regió central, quedant, per tant, el Bages, junt amb l'Osona i part del Berguedà, totalment desorganitzat (2).

La primera notícia que tenim d'una ocupació del Bages, la trobem el 889-890 en una donació reial al bisbe de Vic de la vall d'Artés i de drets fiscals de Manresa (3). Havien passat cent setanta-vuit anys de l'entrada dels sarraïns i en tot aquest espai de temps sols sabem que el Bages possiblement es poblà vers el 798 i, en cas d'haver-ho estat, es despoblà entre el 826 i el 827. Però el laconisme de les dades disponibles ens crea un seguit de dubtes: Realment es va despoblar? No serà que sols es va desorganitzar i no despoblar? No hi ha cap altra font

d'informació?

Primerament creiem que una des població tal com l'entenien les autoritats eclesiàstiques i polítiques que la terra estava "despoblada", "deserta", o "erma", no s'ha de prendre al peu de la lletra, no és que no hi hagués ningú, sinó que els que hi vivien ho feien pel seu compte i risc, sense protecció militar del poder polític, ni rebien assistència religiosa de cap mena, per tant vivien deseparats de la mà de Déu i del Rei. L'existència de pobladors és molt probable com diu Abadal en estudiar la repoblació d'Osona: "La conservació de la toponímia primitiva, posem el Gurri per cas, la quantitat de topònims de formació altra que personals o d'accident topogràfic que apareixen des dels primers moments de la repoblació demostren que el país no pogué pas restar absolutament deshabitat". (4) Si l'Osona sembla que no restà absolutament deshabitat, anem a veure que passà al Bages, i sobretot si rastrejant en la toponímia d'aquesta zona ens proporciona alguna guspira de llum per aclarir un xic la foscor que tenim en aquests quasi dos segles que precedeixen a la repoblació del comte Guifred.

De moment deixem de banda els topònims de possible origen pre-romà i els que indiquen un poblament romà, i ens centrarem sols en un de concret, i que d'entrada sorprèn la relativa quantitat que se n'han conservat en el Bages, tres de ben coneguts, més un altre que quasi desconegut, per contra sols se'n coneix un altre a la resta de Catalunya. Ens estem referint al topònim tan conegut de Monistrol, que ha donat nom a dos municipis bagencs: Monistrol de Montserrat i Monistrol de Calders, i a un poble anomenat Monistrolet de Rajadell, situat en el sector oriental del terme municipal de

Rajadell, junt al de Manresa. Als tres esmentats se n'hi ha d'afegir un altre, que es situa al municipi de Gaià, que sols s'ha conservat en l'església de Sant Pere de Monistrol, propera al mas Roca, a la zona de Galera de Gaià o de Gramolar, aquesta església se la coneix també com a Sant Pere de la Roca. Mentre que fora del Bages sol un nucli de població ha quedat amb aquest topònim, és el de Monistrol d'Anoia, al municipi de Sant Sadurní d'Anoia (Alt Penedès). Però el problema es centra en el valor que cal donar a la relativa abundor del topònim Monistrol al Bages, i encara més en el significat que cal donar a aquest nom.

La valoració del topònim Monistrol es centra en assumir o no el significat que s'ha proposat. Així tenim una breu exposició del problema feta per mossèn Pladevall: "Nicolau d'Oliver ha cregut trobar llocs d'emplaçament de monestirs visigòtics en els que es denominen Monistrol -derivat de **Monesteriolo**- (...) però ni la història ni l'arqueologia no han avalat la seva hipòtesi". (5) Encara que no tenim cap confirmació arqueològica que els llocs anomenats **Monesteriolo** siguin antics centres de vida monàstica anterior a la repoblació, també cal tenir present que no se n'ha excavat cap, i en canvi tenim una dada documental que tendeix a confirmar aquesta hipòtesi.

El problema de saber si el topònim **Monesteriolo** es refereix a un centre de vida monàstica creiem que rep una claredat gràcies a un document publicat no fa gaire temps i es refereix a l'alou que el monestir de Santa Maria de Ripoll tenia al Bages. Aquest monestir tenia aquest alou, no per la donació del comte Guifred li féu el 890, car el document és fals (6), sinó que qui realment donà l'alou de Montserrat fou el seu fill Sunyer, que ho féu el 933 junt amb la seva muller Riquilda, donant les esglésies situades en el comtat de Manresa, al lloc de Montserrat, i eren la casa de Santa Maria, i les

de Sant Iscle, Sant Pere i Sant Martí, que li havien vingut per compra i per apriació del seu pare Guifred, difunt. (7) En aquest document no s'esmenta cap donació del seu pare, que d'haver-se fet, sens dubte, es faria constar. Així veiem que en la muntanya de Montserrat el 933 hi havia quatre esglésies, la de Santa Maria, avui convertida en basilical de l'actual monestir, la de Sant Iscle, existent encara en els jardins conventuals, no gaire lluny de l'anterior, la de Sant Pere és la parroquial del poble de Monistrol de Montserrat, i la de Sant Martí, que ja no s'esmentarà més, no ha estat localitzada.

Però en la donació esmentada sols s'han esmentat les quatre esglésies amb les seves advocacions sense cap referència a una possible activitat monàstica. La confirmació que la tenien ho trobem en el document que hem anunciat com a desllorigador de la qüestió. Es tracta de la butlla del papa Agapet II de l'any 951 adreçada a l'abat Arnulf de Ripoll, que si bé havia estat publicada, s'havia fet sense les propietats del monestir, i entre aquestes figuren a Manresa els monistrols que hi ha amb les seves pertinències (*Et in Minorisa quantum ibidem habent monasteriola cum sua pertinentia*). (8)

Així, doncs, el topònim **monesteriolo** fa referència a un antic monestir, la major part de les vegades sense vida monàstica activa. Aquesta afirmació és corroborada si donem un repàs al neixament del monestir de Santa Cecília de Montserrat, que ens deixarà fora de dubtes que les esglésies repartides per la muntanya de Montserrat eren petits monestirs de tradició visigòtica.

La fundació del monestir de Santa Cecília de Montserrat ha quedat eclipsada per la personalitat del seu fundador i sobretot pel seu intent de ser reconegut com a arquebisbe de Tarragona (9). La creació del monestir té un primer pas en la compra que el 942 féu el aleshores sacerdot, Ce-

sari, a la seva tia Druda i al seu cosí Ansulf d'un alou, en el qual hi havia la casa de Santa Cecília, l'alou estava situat en el comtat de Manresa, al castell de Marró. (10) Al cap de poc temps, el 945, el mateix Cesari, ara ja anomenat abat, junt amb quatre monjos, desitjant retirar-se a l'erm que diuen Montserrat, acudiren davant de la comtessa Riquilda per a que aconseguís del seu marit, el comte Sunyer, algun dels seus béns, mentrestant el comte els adreçà cap al bisbe de Vic a fi d'obtenir el permís episcopal, tal com manaven els canons, així Cesari i els monjos sol·licitaren al bisbe de Vic, Jordi, la facultat de reedificar l'església. El bisbe els concedí el permís d'edificar el monestir i de viure sota la regla de Sant Benet, i manà que l'església fos dedicada a Sant Pere apòstol. El dit bisbe donà una parellada de terra per a la restauració del cenobi (*ad restorationem huius cenobii*), la comtessa Riquilda cedí tres mojadades de vinya i tres parellades de terra per aquesta restauració del cenobi de Santa Cecília (*ad huius restorationem cenobii Sancte Cecilie*). (11)

Així, doncs, veiem que Cesari comprà a la seva tia i al seu cosí un important alou, ja que li costà deu unces d'or, (500 sous), on hi havia una

antiga església de Santa Cecília, que deuria tenir una migrada vida monàstica ja que tenim notícies anteriors de donacions a Santa Cecília, una de l'any 900 d'un matrimoni que cedí dues vinyes al monestir de Santa Cecília, i una altra del 928, en la qual un altre matrimoni donà unes vinyes a la casa de Santa Cecília, i finalment uns mesos abans que Cesari i els seus monjos anessin a veure els comtes, un altre matrimoni féu donació d'un alou a la casa de Santa Cecília (12). Per tant, tal com diu l'acta de fundació del monestir, es tracta d'una restauració del cenobi, i no, com hom podria pensar, de la creació d'un nou monestir aprofitant una església anterior.

Després d'haver comprovat la permanència de vida monàstica a la muntanya de Montserrat, anem a veure les dades que tenim de topònims anomenats **monesteriolo** durant els segles X-XI al Bages. En primer lloc tenim que la primera aparició d'aquest topònim correspon a Monistrol de Montserrat, quan en la venda feta el 942 de l'alou de Santa Cecília ja esmentat, el terme del qual passava per les roques que estan sobre el lloc que diuen **Monasteriol** (13), i el 1003 es venen uns molins situats en el comtat de Manresa, a **Munistrollo** (14). Repetim la cita que es fa en la butlla del papa Agapet II del 951, on les esglésies de Santa Maria, Sant Iscle, Sant Pere i Sant Martí són esmentades sota el nom de **monasteriola** (15).

Un altre Monistrol documental és el de Monistrolet de Rajadell, que apareix en la butlla del papa Benet VII per al bisbe Froia de Vic, on en la delimitació del terme de la ciutat de Manresa, després de seguir per la serra de Coll Baix, arribava sobre el Monistrol (*super ipso Monesteriolo*) (16); i el 1018 trobem una **estrada publica** qui pervadit a **Munistrolo**, que es refereix a aquest Monistrol; i segueixen les aparicions, el 1023 s'esmenta el delme de Santa Maria de Monistrol, i el 1030 hom situa uns béns en el comtat de

Manresa, dintre el terme del castell de Rajadell, a Monistrol, (in **Munisteriol**), i una cita semblant es repeteix el 1051 (17).

L'altre Monistrol amb forces dades és el de Calders, les primeres notícies del qual les trobem en dues vendes realitzades el 1017 a favor de la comtessa Ermessenda de béns situats en el comtat de Manresa, en les adjacències del castell de Calders, a Monistrol (in **Munistrolo**, i in **Munistrolo**) (18). Les aparicions d'aquest topònim en la documentació són força continuades durant el segle XI, dos cops més apareix el lloc de Monistrol, una el 1020 i una altra el 1025 (19), i el 1075 i el 1077 trobem esmentada la forma de Sant Feliu de Monistrol, primerament com a lloc i després com a parròquia, sempre dintre del terme de Calders (20).

Finalment tenim aquest Monistrol pràcticament desconegut, que hem situat al municipi de Gaià, proper al poble de Galera de Gaià, concretament el situen entorn a l'església antiga de Sant Pere de Monistrol, propera al mas Roca, també coneguda per Sant Pere de les Cigales (21). Aquest topònim sols apareix un cop en un document del 982, en el qual hom situa uns béns al castell de Gaià, a la vall de Monistrol (in **valle Monistrolo**) (22).

Malgrat que sols tinguem aquesta breu dada, i encara que sols sigui a tall d'hipòtesi, creiem que recollir l'observació feta pel doctor Manuel Riu en un treball sobre uns eremitoris trobats a Martorell, on diu: "Com sabem, molts llocs monàstics derivaren de nuclis eremítics i les esglésies dedicades a Sant Joan Baptista foren bastides, moltes vegades, per eremites (23). Aquesta possibilitat, que una església de Sant Joan sigui el resultat d'una vida eremítica o monàstica ens fa pensar en el fet que en aquesta mateixa vall de Monistrol de Gaià hi hagués una església de Sant Joan que tenim diverses vegades documentada en un lloc incert del castell de Gaià.

Anem analitzar aquesta possibilitat. Aquesta església de Sant Joan la trobem documentada el 959 en dos documents del mateix dia, un és un testament, i l'altre és la donació d'uns béns continguts en el testament, els quals eren cedits a Sant Pere de Vic, el que ens interessa és un alou junt amb l'església de Sant Joan apòstol situat en el comtat de Manresa, al terme del castell de Gaià, al soler del donador (24). Les afrontacions que ens dona el document no ens permeten situar l'alou en cap sector concret del terme del castell de Gaià, i hem d'acudir a un altre document del 1041 per a que ens proporcionï algun indici per ubicar-lo en un indret concret, en la data esmentada es venen uns béns situats en el comtat de Manresa, al castell de Gaià, a l'església de Sant Joan, afrontant a solixent amb alou de Santa Maria de Ripoll, a migdia amb la codina que fou de "Senedich", a ponent amb el mig del riu Llobregat, i a tramuntana amb el riu que s'anomena "Coliarich" (25).

L'existència d'aquesta església de Sant Joan en els segles X-XI en un lloc proper al riu Llobregat dintre del castell de Gaià ens permet elaborar la hipòtesi que l'església de Sant Joan, que va passar a domini de la seu de Vic, en un moment indeterminat li fou canviat el titular pel de Sant Pere, que és el mateix que el de l'església catedralícia vigatana, i ja hem vist com el bisbe Jordi obligà a l'abat Cesari a canviar el titular de l'església de Santa Cecília, amb la introducció de l'advocació de Sant Pere com a primer titular, però després d'un temps de vacil·lacions va imposar-se el nom antic de Santa Cecília, en canvi a Monistrol de Gaià el bisbe que ho féu, en va reeixir.

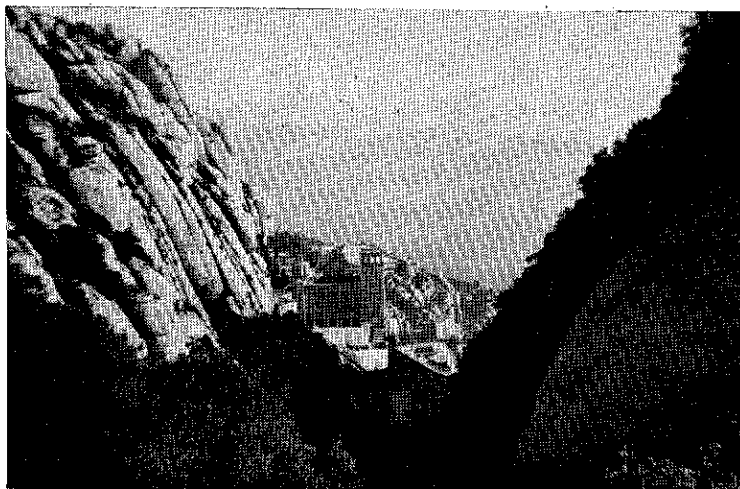
Després d'acceptar la possibilitat del canvi de patró, ens trobem que la vall de **Monistrolo** de Gaià que hem vist citada el 982, seria aquesta vall que drena la riera de Sant Pere. Ara sols ens mancaria poder afirmar que l'església de Sant Joan podria ser el re-

sultat de l'existència d'una vida eremítica o monàstica en aquesta vall, però ens topem amb un greu inconvenient, l'església estava dedicada a sant Joan, apòstol, i no a sant Joan, Baptista, que és el sant que se li dediquen les esglésies eremítiques, a més no hi ha lloc a dubtes, en els dos documents es diu ben clar que està dedicada a sant Joan apòstol. Així, doncs, no sabem si aquesta església de Sant Joan és producte d'una vida monàstica o simplement una fundació particular en un alou que fou donat a la seu de Vic i se li canvià el nom. El que sí sembla cert, és que en la vall de Monistrol on es troben les runes d'aquesta església de Sant Pere hi degué haver una certa vida eremítica o monàstica en un temps anterior a la repoblació de finals de segle IX.

Per valorar el pes específic d'aquest conjunt de Monistrols bagencs, ens cal conèixer els que hi hagué fora del Bages. Primerament tenim l'únic que ha donat un nucli de població, el ja esmentat de Monistrol d'Anoia, en el municipi de Sant Sadurní d'Anoia (Alt Penedès), que antigament es trobava dintre del terme del castell de Subirats, es diu que el lloc és esmentat el 986 (26), també surt esmentat com a Santa Maria de **Monistiriolo**, o simplement **Munistirolo** el 992, i el 993 apareixen ambdós en les formes de Santa Maria de **Munistrolo** i **Munistrolo** (27).

A més d'aquest Monistrol ben conegut, hem trobat documentats altres Monistrols, que no sabem si s'ha conservat el nom, creiem que no. Un d'ells apareix el 992, quan un molí és situat en el castell de Cervelló, al lloc que diuen **Monesteriolus** (28). Un altre Monistrol el trobem documentat el 989 en una venda de béns situats en el comtat de Barcelona, al terme del poble de Badalona (**vico Bitulona**), al Maresme, al lloc que diuen **Monasteriolo** (29).

Encara que no creiem que s'hagi conservat cap d'aquests dos topònims, pel primer Monistrol disposem de dades que permeten centrar-lo en un lloc determinat. Aquest Monistrol del castell de Cervelló podria estar ubicat prop de Benviure, en el terme municipal de Sant Boi de Llobregat (Baix Llobregat), on prop de la torre de defensa del lloc a la vessant esquerra de la riera dels Canons, s'han identificat un conjunt de quatre eremitoris (30). Cal tenir en compte que encara que avui Sant Boi de Llobregat formi un municipi separat del de Cervelló, antigament pertanyé al terme del castell de Cervelló, si bé no es feia constar gaire sovint, però es veu clar en la donació que el 965 féu el comte Borrell a la seu de Barcelona de diversos béns, entre els quals hi figuren les esglésies del castell de Cervelló, i una d'elles és la de Sant Baldiri, o sigui la de Sant Boi de Llobregat

(31). Ara bé que el lloc de Monistrol del castell de Cervelló correspongui a aquest conjunt d'eremitoris és un hipòtesi que caldria confirmar, però té un caire de versemblança.

Després de totes aquestes disquisicions sobre els diversos topònims que porten la forma de Monistrol, tornem a centrar el tema en el Bages, i després d'analitzar tot el que hem dit veiem que podem treure algunes conclusions.

a) El topònim Monistrol pot referir-se a un lloc on es desenvolupés o s'hi hagués practicat un cert tipus de vida eremítica o monàstica entorn d'una església en una època anterior a la repoblació del lloc, sigui en època visigoda o en l'etapa pre-repobladora, entre la invasió sarraïna i l'ocupació del territori; i en algun cas, com el de Montserrat inclús és possible que no hi hagués hagut pas cap interrupció des de la tradició visigoda a l'establiment de monestirs regits amb la regla benedictina, si bé els monestirs benedictins coexistiren amb la pràctica de l'eremitisme a la muntanya de Montserrat pràcticament fins als nostres dies.

b) Per les dades exposades podem afirmar que el Bages fou un gran centre de vida eremítica o cenobítica en època visigoda o pre-

repobladora, tant a Montserrat com en diverses valls del Bages.

c) Sols els centres de Montserrat ens permeten conèixer les advocacions de les esglésies dels petits monestirs, la qual cosa fa pensar que almenys l'església estaria encara dempeus, mentre que la resta dels Monistrols sols apareix el topònim, i fins tard no apareix un titular de l'església, fet que sens dubte indica que del monestir sols quedaven unes restes que si bé permetien deduir que hi havia hagut una vida eremítica o monàstica anterior, però no quedava ningú que pogués indicar el titular de l'església, que sens dubte hi havia.

d) L'existència d'aquest tipus de vida eremítica o monàstica ens indica que en època visigoda o en aquesta època pre-repobladora al Bages hi hagué algun tipus de vida, encara que fos molt precària.

Amb aquestes breus conclusions esperem haver obert aquesta escletxa que permeti entrar una mica de llum que ens és tan necessària per a conèixer la nostra història en aquest període tan fosc com és el que va de l'esfondrament de l'Imperi Romà fins a la repoblació del comte Guifred, que comprèn quasi mig mil·lenni del qual poca cosa sabem del Bages.

NOTES

(1) ABADAL, Ramon d': *La reconquesta d'una regió interior de Catalunya: la Plana de Vic. a Dels visigots als catalans*. I, Ed. 62, Barcelona, 1974, 2^a ed., p. 310. On diu, traduint literalment del text llatí: "que a l'assemblea de Tolosa del 798, presidida pel rei Lluís d'Aquitània i dirigida pel duc sant Guillem, s'ordenés -són paraules del biògraf contemporani del rei- una ferma vigilància al llarg de totes les fronteres aquitanes, es disposés que la ciutat d'Osona, el castell de Cardona, Casserres i altres fortaleses que estaven abandonades, fossin reparades i habitades, i s'encomanés al comte Borrell llur guarda amb els corresponents escamots.

(2) ABADAL, Ramon d': *Ibidem*. I pp. 311-317.

- (3) ABADAL, Ramon d': **Els primers comtes catalans**. Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1965, 2ª ed. p. 85.
- (4) ABADAL, Ramon d': **Ibidem**. p. 77.
- (5) PLADEVALL, Antoni: **Els monestirs catalans**. Ed. Destino, Barcelona, 1970, 2ª ed. pp. 23-26. On l'autor fa un breu però interessant resum de la vida monàstica visigòtica a Catalunya.
- (6) ABADAL, Ramon d': **Ibidem**. pp. 134-136. Afirmar que es tracta d'un document factici elaborat vers el 982 com a resultat dels treballs de preparació per a recabdar un precepte al rei Lotari. Però discrepem quant a l'atribució de varies donacions del comte Guifred, que foren fetes pels seus successors, com és el cas de l'alou de Montserrat, com veurem més endavant.
- (7) ARGAIZ, Gregorio de: **La Perla de Cataluña. Historia de Nuestra Señora de Montserrat**. Madrid, 1677, p. 42
PASQUAL, Jaume: **Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta**. ms. 729 de la Biblioteca de Catalunya, vol III, p. 2.
- (8) PLADEVALL, Antoni: **Arnulf, abat de Ripoll i bisbe de Girona**. "Revista de Girona" (Girona), XXIV, pp. 154-55
- (9) ABADAL, Ramon d': **L'abat Cesari, fundador de Santa Cecília de Montserrat i prestès arquebisbe de Tarragona. La falsa butlla de Santa Cecília. a Dels visigots als catalans**. Ed. 62, Barcelona, 1974, 2ª ed, vol II, pp. 25-55.
- (10) MARCA, Petrus: **Marca Hispanica sive limes hispanicus**. Paris, 1688, ap. LXXXVIII. Encara que aquest document ha estat titllat de fals, el creiem vertader, un raó de pes és que en cas de ser una falsificació no s'esmentaria Manresa en la forma indígena de **Menresa**, i s'empraria la llatinitzada de **Minorisa**, com figura en una compra anterior del mateix alou, que no és res més que una falsificació de la qual sols en resta la còpia de Marca en l'apèndix LXXXVII.
- (11) PASQUAL, Jaume: **Ibidem**. III, extracte pp. 3-4, còpia íntegra pp. 69-72.
- (12) PASQUAL, Jaume: **Ibidem**. III, pp. 1-3. En aquests documents no hi trobem cap element suspecte de falsificació, en canvi en un altre del 938 protagonitzat pel comte Borrell, o és fals o està errat en la datació.
- (13) MARCA, Petrus: **Ibidem**. ap. LXXXVIII.
- (14) PASQUAL, Jaume: **Ibidem**. III, p. 13.
- (15) vegeu la nota n. 8.
- (16) BENET, Albert: **El terme antic de Manresa**. Amics de la Història i de l'Arqueologia, Manresa, 1980, pp. 31-34.
- (17) Arxiu Corona d'Aragó, Monacals, Pergamins Sant Benet de Bages n. 143, (1018), i 207 (1030). Arxiu Montserrat, Papers Sant Benet de Bages, C 17 SA 151 (1023); C 20 CS 156 (1051).
- (18) Arxiu Montserrat, Fons Sant Benet de Bages, pergami n. 1.274 i 1.275.
- (19) Arxiu Montserrat, Fons Sant Benet de Bages, pergami n. 1.303; Papers Sant Benet de Bages, C 20 CS 73.
- (20) Arxiu Montserrat, Fons Sant Benet de Bages, pergami n. 1.541 (1075), i 1.551 (1077).
- (21) PLADEVALL, Antoni: **El bisbat de Vic entre els anys 1685 i 1688**. "Ausa" (Vic) VIII (1975-1979) p. 51.
- (22) Arxiu Parroquial de Moià, pergami n.1.

- (23) RIU, Manuel: **Els primers eremitoris mossàrabs de Catalunya. "Fonaments"** (Barcelona) 1 (1978) p. 116.
- (24) Arxiu Capitular de Vic, **Liber Dotationum**, f. 46, i Calaix 6 n. 668.
- (25) Arxiu Montserrat, Papers Sant Benet de Bages, C 19 C 21. Encara que no consta el nom del castell, no hi ha cap més terme d'un castell del marge esquerre del Llobregat que tingui una església de Sant Joan, també ho confirma el fet que aquest pergami fos inclòs junt amb els de Balsareny.
- (26) **Gran Enciclopèdia Catalana**. Vol. 10, p. 198.
- (27) RIUS, José: **Cartulario de "Sant Cugat" del Vallès**. C.S.I.C., Barcelona, 1945, docs. 278, 279, i 292.
- (28) RIUS, José: **Ibidem**. doc. 282.
- (29) MAS, Joseph: **Notes històriques del bisbat de Barcelona**. IX, doc. 101.
- (30) PAGÈS, Montserrat: **La torre circular i els eremitoris rupestres de Benviure, a Sant Boi de Llobregat. "Acta Mediaevalia"** (Barcelona) 1 (1980) pp. 175-195.
- (31) MAS, Joseph: **Ibidem**. IX, doc. 44.

LA COLÒNIA DE PALÀ DE TORROELLA: ESQUEMA HISTÒRIC

Joan Mª Serra i Sala

La colònia de Palà de Torroella, o Palà Vell, està situada dins el municipi de Navàs, entre les viles de Súria i Cardona, a 21 kms. de Manresa. En direcció a Cardona hi trobem els ravalers de La Rata, que sempre s'ha considerat part integrant de la colònia, i de Cal Flautes, raval de set cases de pagès agrupades. Tot al voltant de la colònia hi ha nombrosos masos, masoveries i cases de pagès que formen els termes de Castelladral, Torroella i Valldeperes; d'aquestes cases, enguany, n'hi ha bastantes de deshabitades i algunes comencen a fer la funció de segona residència.

1. Els orígens

Al mateix lloc on avui s'aixeca la casa de l'amo i l'església de la colònia hi havia existit el mas Palà i l'Hostal, al peu del camí de Cardona a Manresa. El mas Palà ja devia existir al segle XII però la primera documentació escrita que se'n guarda data de l'any 1256. A

prop del mas, arran del riu, hi havia un molí fariner, propietat dels Ducs de Cardona; aquests el van donar en pagament d'un deute, a l'any 1482, a l'hereu del mas Palà. Els hereus Palà van anar residint sempre al mas fins a mitjan segle XIX en què el fundador de la colònia, en Joan de Palà i Valls, fixà la seva residència habitual a Barcelona.

El 12 d'agost de l'any 1875 en Joan de Palà i Valls va fer una sol·licitud a la Secció de Foment del Govern provincial per a variar l'ús de l'aprofitament d'aigua del riu Cardener, que usava des de feia segles el mas Palà, amb la finalitat de fer una fàbrica de filats de teixit de cotó. Les aigües del Cardener que aprofitava havien anat, fins aleshores, destinades al reg de les seves terres i a fer moure el molí. Amb un salt de 8'7 m. i un cabal d'1'5 m³/s., Joan de Palà i Valls calculava obtenir una força motriu de 170 CV amb aigües normals, força suficient per fer anar els 5.000 fusos i 100 telers mecà-